

УДК 37.091:37091.32:91

ОБНОВЛЕННЯ УРОКУ ГЕОГРАФІЇ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Якименко Ю.В., Покась Л.А.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті висвітлено актуальність застосування інноваційних технологій у навчанні фізичної географії. Обґрунтовано необхідність оновлення сучасного уроку географії за допомогою інноваційних технологій навчання в контексті спрямованості навчально-виховного процесу на досягнення результатів. Розкрито ефективність навчальної діяльності з використанням педагогічних технологій. Представлено приклади авторських інтерактивних прийомів до розділу «Ландшафти і фізико-географічне районування». Досліджено вплив інноваційних технологій на рівень успішності школярів у процесі навчання з географії у контексті компетентісного підходу.

Ключові слова: фізична географія, компетентісний підхід, інтерактивний прийом, методика навчання, загальноосвітні навчальні заклади.

Постановка проблеми. За словами президента НАПН України, академіка В. Кременя сучасна парадигма шкільної освіти націлена на поліпшення якісних результатів. Тому не випадково останнім часом педагоги звертають увагу на оновлення методики навчання загальноосвітніх навчальних закладах [7, с. 2]. У чинній нормативно-методичній документації (Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, типові навчальні плани для загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступенів і навчальні програми предметів інваріантного складника Базового навчального плану) закладено концептуальні засади сучасного розвитку змісту освіти, відповідно світовим тенденціям. Пріоритетним завданням кожної освітньої галузі і, зокрема природничої, до якої входить географія, визначено розвиток особистості учня як суб'єкта навчальної діяльності в контексті компетентісного підходу. Отож, соціальне замовлення спрямоване на формування компетентних фахівців, які здатні адаптуватись до умов загальноєвропейського освітнього простору. Ідеться про необхідність розробки таких тео-

ретико-методичних засад природничої освіти, які б сприяють формуванню професійної компетентності особистості. У західних країнах в навчально-виховний процес почали упроваджувати інтерактивні методики навчання, де компетентісний підхід набув подальшого розвитку. А саме оновлення уроку за допомогою інтерактивних технологій та суперечності, що склалися у процесі випробовування інтерактивних технологій в умовах компетентісного підходу доводять актуальність та надзвичайну важливість теми дослідження на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика застосування інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі відома, вона є багатогранною та багатоаспектною. Над цією проблемою працюють як зарубіжні науковці, так і українські дослідники: Б. Бадмаєв, О. Барановська, С. Бондар, Л. Карташова, М. Кларін, Л. Покась, О. Пометун, Л. Пироженко, Д. Пузіков, Г. Селевко, Г. Сиротенко, О. Пехота, О. Топузов та ін.

Знання в дії як предмет дослідження є в роботах багатьох сучасних вчених, які модернізували

зміст шкільної освіти на основі компетентнісного підходу. Теоретичні положення компетентнісної освіти мають місце у наукових працях С. Бондар, Т. Гільберг, І. Гурняк, І. Зимня, В. Кальней, В. Краєвський, Л. Покась, І. Родигіна, М. Холодна, А. Хуторський, Дж. Равен.

Український педагог, член-кореспондент НАПН України Едуард Соф'янець переконаний, що компетентність формується на базі здобутих знань, досвіду і діяльності [8]. Російський вчений, професор Сергій Шишов категорію «компетентність» представляє як здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях [2, с. 8]. Вітчизняний дидакт Світлана Бондар розглядає питання формування компетентності як здатність реалізувати процедуру знання в дії [1, с. 9]. На думку українського методиста Ірини Гурняк, компетентність – це певний результат, міра досягнення мети [3, с. 17]. Відомий педагог-дослідник Микола Головань доводить, що компетентність слід сприймати як здатність особистості діяти [2, с. 7]. Водночас, дефініцію «здатність» психологи пояснюють як природну категорію здібностей, придатний виконувати щось [9].

На основі викладених міркувань, мидотримуються позиції, що компетентність (здатність і готовність) є основою діяльності (шукати, вивчати, думати, включатися у навчальний процес, співпрацювати, адаптуватися) [2, с. 8].

Таким чином, цілеспрямованість компетентності не суперечить змісту інтерактивних технологій і, як потужні чинники, покликані надати уроку з фізичної географії нового якісного стану.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як показує практика, інтерактивні методи навчання досить швидко були визнані вчителями та управлінцями дієвими засобами упровадження нових освітніх технологій. Традиційне навчання, яке передавало готові знання учням, на сьогодні втратило актуальність. Водночас недостатня методична розробленість теорії компетентнісної освіти з географії посприяла виникненню **протиріччя**: 1. Між вимогами часу вчити молоде покоління по-новому та відсутністю методичної системи упровадження нових методик навчання. 2. Між дидактичним потенціалом інтерактивних методів та прийомів у підвищенні якості успішності учнів та реальним станом шкільної практики. 3. Між можливістю перебудови змісту шкільної географічної освіти на основі компетентнісного підходу й неготовністю більшості учителів та керівників основної школи користуватися новітніми педагогічними технологіями.

Формулювання цілей статті. Мета нашої статті є теоретично обґрунтувати та дослідити способи оновлення уроку фізичної географії через призму компетентнісного підходу шляхом використання інтерактивних методів та прийомів у загальноосвітній школі.

Відповідно до мети було поставлено основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати ключові дефініції у психолого-педагогічних, методичних, фахових, літературних джерелах.

2. Вивчити сучасний стан використання інтерактивних технологій у загальноосвітній школі у контексті компетентнісного підходу.

3. З'ясувати наскільки сучасні вчителі-предметники володіють інтерактивними методами та прийомами й як часто вони їх застосовують при вивченні курсу «Фізична географія України»

4. Показати методичні особливості та приклади авторських інтерактивних технологій та їх вплив у навчальній діяльності на підвищення ефективності навчання восьмикласників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пошук учителів географії досконалих форм оновлення традиційного уроку привів до широкої апробації інтерактивних технологій. Вони допомагають досягти головної мети географічної освіти, яка полягає у всебічному розвитку школяра з урахуванням його природних задатків, здібностей, інтересів та потреб через формування географічної компетентності [7, с. 3]. Ці навчальні системи не нові для педагогічної науки, але середовище у якому вони випробовуються мало вивчене.

Як зазначає О. Жемеров інтерактивні технології – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка передбачає створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [4, с. 32].

Інтерактивні технології, за визначенням Л. Пироженко та О. Пометун, це навчання, що відбувається за умов постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учнів. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання у співпраці, коли вчитель і учні рівноправні суб'єкти навчання [6, с. 4].

Власні спостереження показують, що спільна діяльність учителя й учнів сприяє прийняттю школярами запропонованих інтерактивних методів та прийомів навчання, спонукає їх до активного засвоєння знань та оволодіння вміннями, розвиває учня як особистість (вони вчатьса самостійно й виважено приймати рішення).

Проаналізувавши стан шкільної практики, ми можемо виокремити інтерактивні компоненти, що використовуються найчастіше на уроках географії у 8 класі:

- Інтерактивний метод «*Навчаюся у групі*» дає змогу набути навичок спілкування та співпраці.

- Сприяє залученню всіх до обговорення проблеми метод *коло ідей*.

- Метод «*Акваріум*» допоможе вдосконалити навички роботи в малих групах.

- Ефективний прийом колективного обговорення, пошук рішень, що спонукає учнів проявляти свою уяву і творчість – це «*Мозковий штурм*».

- Прийом «*Прес*» використовується у випадках, коли виникають суперечливі питання і потрібно зайняти чітко аргументовану позицію.

- Інтерактивний метод «*Навчаючи – учусь*» спонукає учнів взяти активну участь і передати свої знання іншим.

- Надає можливість кожному висловити свою думку швидко, почергово, відповідаючи на запитання – прийом «*Мікрофон*».

- Метод «*Ажурна пилка*» навчить працювати разом [6, с. 35].

Як зазначає Л. Покась інтерактивне навчання може виступати у ролі засобу мотивації до навчання; способу розвантаження розумової діяльності; перезавантаження; встановлення зв'язку

між учителем і учнем; подоланням психологічного бар'єру; зняття напруги у класі; покращення мікроклімату учнівського колективу; елементом співпраці; виховання колективу однодумців [5].

Пропонуємо авторські розробки інтерактивних прийомів на уроці географії під час вивчення розділу «Ландшафти і фізико-географічне районування».

Прийом «Оратори». Учитель об'єднує клас у три групи і роздає картки, на яких написані уривки вірша І. Кушніра «Карпати». Учні кожної групи мають разом прочитати свій уривок за командою вчителя.

Прийом «Казка». Учитель пропонує учням послухати казку про Кримські гори, але в цій казці є неправдиві речі, які учні мають знайти і виправити. Учні уважно слухають, а коли чують помилку всі разом хлопають в долоні, а хтось з учнів називає правильну відповідь.

Прийом «Хвиля». Учитель пропонує учням намалювати простим олівцем у зошиті хвилю, а на них прописати ручкою ключові слова, на одній хвилі одне слово, які найбільше запам'яталися під час уроку. Після закінчення роботи учні зачитують свої висновки. Чим більше хвиль з різними ключовими словами, тим продуктивніше засвоєно навчальний матеріал.

Під час проходження студентами педагогічної виробничої практики у загальноосвітніх школах міста Києва: № 198 (ліцей «Еко»), 281, 197, гімназії № 172 та міста Малина Житомирської області: ліцеї № 1 та гімназії № 5 проводилося анкетування учнів 8 класу та учителів з метою з'ясування відношення респондентів до інтерактивних технологій навчання в цілому і до застосування нововведення при вивченні фізичної географії. Результати зображено на рис 1.

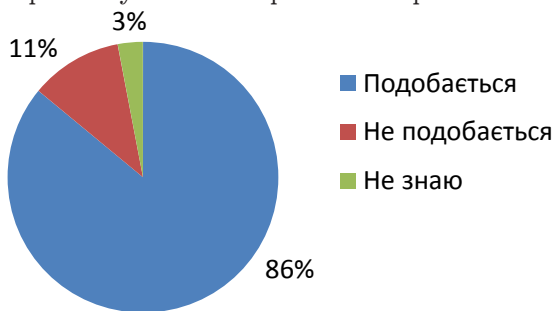

Рис. 1. Відношення учнів до інтерактивного навчання

Джерело: розроблено Якименко Ю.В.

За результатами анкетування учнів 8-х класів ми отримали такі статистичні показники. На запитання «Чи подобаються Вам уроки з інтерактивними вправами?» – подобаються – 86%, не подобаються – 11%, не знають як відносяться до інтерактивного навчання – 3% учнів. Отже, можна стверджувати, що інтерактивне навчання є актуальним для застосування, адже подобається більшості.

Рис. 2 підтверджує відповідь на запитання «На яких уроках (з яких предметів) у Вас найчастіше застосовуються інтерактивне навчання?». Як бачимо, найчастіше використовують інтерактивні методи і прийоми у своїй педагогічній діяльності вчителі української мови та географії – 19%, 17% –

це вчителі іноземних мов, 16% – вчителі історії, 13% – вчителі біології, 8% – вчителі хімії, 5% – вчителі математики, а 3% – всі інші. Отже, якщо вчителі застосовують інтерактивні технології у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів, то можна стверджувати про ефективність даної освітньої системи.

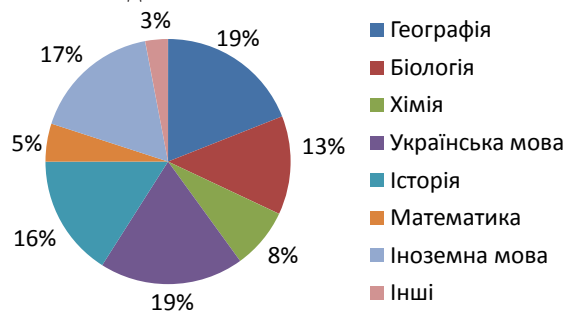

Рис. 2. Застосування інтерактивних методів та прийомів навчання

Джерело: розроблено Якименко Ю.В.

Щодо результатів анкетування учителів, то ми отримали дані (рис. 3).

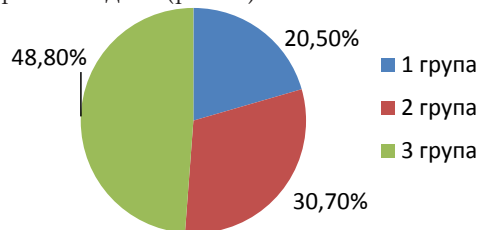

Рис. 3. Відношення учителів до інтерактивного навчання

Джерело: розроблено Якименко Ю.В.

1 група вчителів (20,50%) – це вчителі, які позитивно відносяться до власної педагогічної діяльності і застосовують різноманітні інноваційні технології на уроках географії. 2 група вчителів (30,70%) – це вчителі, які старанно відносяться до власної педагогічної діяльності, але без чіткої вмотивованості навчання для учнів і не використовують інтерактивне навчання. 3 група вчителів (48,8%) – це вчителі, які розробили свою власну систему навчання з використанням авторських інтерактивних технологій.

Ми з'ясували причини небажання використовувати інтерактивне навчання у педагогічній діяльності учителів через неготовність до нововведення, побоювання, невпевненість у самореалізації та недостатньої наявності методичного матеріалу. На запитання анкети «Чи впливають інтерактивні технології на рівень успішності учнів?», 95% учителів дали стверджувальну відповідь. 48,8% вчителів застосовують власні авторські розробки інтерактивних методів та прийомів, а не запозичені. Отже, маємо надію, що у учителів є бажання до пошуку нового.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Таким чином, результати нашого дослідження дають підстави зробити наступні висновки:

1. Теоретичний аналіз літературних джерел показав, що проблемою дослідження в українській педагогіці займаються, але у методичній літературі з географії це питання висвітлено недостатньо.

2. Переважна більшість освітян-науковців і педагогів-практиків переконані, що навчання сучасної учнівської молоді у школі має здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу.

3. Проведення емпіричного етапу педагогічного дослідження дає змогу зрозуміти, що стан запровадження інтерактивного навчання у восьмикласників з фізичної географії України знаходиться на середньому рівні, тому що учителі обережно відносяться до змін традиційного навчання.

4. У результаті дослідження ми дізналися, що інтерактивні прийоми й методи допомагають учням швидше запам'ятати матеріал, змотивувати до навчання, підвищити рівень навчальних досягнень, відчутти свою значимість у процесі навчальної діяльності та радість успіху.

Однак, отримані дані не вичерпують тему дослідження. Способи оновлення уроку географії у період прогресивних перетворень мають широкий діапазон для подальшого вивчення.

Список літератури:

1. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / Світлана Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – С. 8-9.
2. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uabs.edu.ua/images/stories/.../Holovan_03.pdf – назва з екрану.
3. Гурняк І. А. Методика реалізації компетентного підходу в процесі навчання хімії / І. А. Гурняк. – Суми: СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – С. 17.
4. Жемеров О. О. Сучасні технології навчання географії України: [Метод. посіб. для студ.-географів ВНЗ] / О. О. Жемеров, В. М. Блазун. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. – 32 с.
5. Покась Л. Шляхи формування компетенцій у старшокласників на уроках географії [Електронний ресурс] / Лілія Покась // Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8265>
6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / за ред. Л. В. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 189 с.
7. Про зміст загальної середньої освіти: Науково-аналітична доповідь / За ред. В. Г. Кременя. – К.: НАПН України, 2015. – С. 5.
8. Соф'янець Е. Освітній округ як інноваційна модель управління: експеримент триває / Едуард Соф'янець // Рідна школа. – 2013. – № 7. – С. 28-31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2013_7_8.pdf
9. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная. – Спб: Питер, 2001. – 271 с. (Серия «Мастера психологии»).

Якименко Ю.В., Покась Л.А.

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

ОБНОВЛЕНИЕ УРОКА ГЕОГРАФИИ В КОНТЕКСТЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

Аннотация

В статье освещены актуальность применения инновационных технологий в обучении физической географии. Обоснована необходимость обновления современного урока географии с помощью инновационных технологий обучения в контексте направленности учебно-воспитательного процесса на достижение результатов. Раскрыто эффективность учебной деятельности с использованием педагогических технологий. Представлены примеры авторских интерактивных приемов в раздел «Ландшафты и физико-географическое районирование». Исследовано влияние инновационных технологий на уровень успеваемости школьников в процессе обучения географии в контексте компетентностного подхода.

Ключевые слова: физическая география, компетентностный подход, интерактивный прием, методика обучения, общеобразовательные учебные заведения.

Yakymenko Ju.V., Pokas L.A.

Kyiv National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov

UPDATE GEOGRAPHY LESSON IN THE CONTEXT OF COMPETENCE APPROACH

Summary

The article highlights the relevance of the use of innovative technology in teaching physical geography. It's proved the necessity of updating the modern geography lesson through innovative learning technologies in the context of orientation of the educational process to achieve results. There is reveals the effectiveness of training activities with the use of educational technology. It's given the examples of copyright interactive techniques to «Landscapes and physical-geographical regionalization». It's discovered the influence of innovative technologies on the level of success of students in the learning process of geography of competence approach.

Keywords: physical geography, competence approach, interactive method, technique training, general education.